

In het maartnummer van *Geografie* beschreef Gerrit Knoth zijn ervaringen tijdens de revolutie in Tunesië. Twee maanden later zijn we deze al haast weer vergeten. Egypte, Libië en Japan vochten om onze aandacht. Ter afsluiting een persoonlijke impressie van de ontwikkelingen in Tunis, maart 2011.

Standplaats Tunesië (2)

‘Dat 1000 bloemen bloeien...’

Dat 1000 bloemen bloeien...’ Het is de kop boven het ‘editorial’ in *La Presse*, twee maanden na de volksrevolutie van 14 januari. Die 1000 bloemen slaan vermoedelijk op het aantal politieke partijen dat is opgericht: 31 partijen zijn inmiddels geregistreerd, 30 wachten nog op legalisatie. De burgers ontdekken na meer dan 50 jaar frustratie en verboden de vrijheid van meningsuiting en het recht zich te organiseren, meldt *La Presse*. Dat is overal in Tunis goed te merken. In de taxi, in de winkel en in de cafés heb ik veel gesprekken over de politiek. Bij de Carrefour staakt een handjevol winkelpersoneel voor een beter loon. Op het vliegveld lopen zo’n dertig bagageverwerkers met spandoeken rondjes door de vertrekhallen; ze eisen een andere chef en een betere behandeling. Bij de douane zitten tien jonge afgestudeerden die gewoon werk eisen. In een buitenwijk beland ik in een file door een demonstratie van scholieren die – keurig tijdens de middagpauze – minder huiswerk willen. De kranten staan vol met berichten over financiële en milieuschandalen, actiegroepen, burgerinitiatieven enzovoorts.

Media

De bladen zijn nu eindelijk de moeite waard om te lezen. Ronduit boeiend zijn de onthul-

lingen over de clan van Ben Ali, en dan vooral zijn schoonfamilie, de Trabelsi’s. De immorele levenswandel van vele familieleden wordt breed uitgemeten; maîtresses, feesten, zuipartijen, exorbitante luxe (‘hoeveel Porches en Ferrari’s heb je nodig’, verzucht een taxichauffeur). Ook wordt meer duidelijk over de wijze waarop het land ‘bestuurd’ werd: echt een maffiabende. ‘Zo gauw je bedrijf succesvol werd, kwam er een zwarte Mercedes voorrijden en werd een aandeel geëist’, meldt een Nederlandse ondernemer in *het Financieel Dagblad*. Zakendoen zonder de clan van Ben Ali was onmogelijk; naar schatting 40% van de economie was in handen van de familie. Ook Nederlandse bedrijven, zoals Heineken, zijn nu in opspraak omdat ze mogelijk innig verbonden waren met de clan. Een typisch Franse koloniale erfenis zijn de ellenlange essays van Tunesische intellectuelen over de politieke toekomst van het land: wat voor

40% van de economie was in handen van Ben Ali’s clan

Grondwet moet er komen, wel of geen scheiding van kerk en staat, hoeveel macht moet de nieuwe president krijgen. In een kader toont de redactie begrip voor de behoefte van lezers gebruik te maken van de nieuw verworven democratische vrijheden, maar ze vraagt bijna wanhopig of de bijdragen iets korter kunnen. Ik onderschrijf dat volledig!

Dagelijks leven

Net als iedereen merken we dat een revolutie ook een zekere chaos en ontregeling met zich meebrengt. Onze favoriete *hypermarché* is geplunderd en afgebrand, zodat we nu niet meer weten waar we voor een haakje of gordijnrail heen moeten. Het huisvuil in onze deelgemeente Ariana wordt nauwelijks nog opgehaald; tijdens de plunderingen zijn bijna alle vuilniswagens verloren gegaan. Rue Kazakhstan, onze straat, hebben we omgedoopt in Avenue de Poubelle (vuilnisbak). Verspreid door de stad zie je uitgebrande winkels en bedrijven. Mohammed de tuinman maakt zich hier boos over. Waarom doen mensen dit? Eén fabriek in brand en hup, weer 400 mensen werkeloos!

In Gammarth aan de kust hebben we een voormalige villa van de Trabelsi’s bezocht. Hele families, met opa’s, oma’s, kinderen en kleinkinderen banjerden rond in het uitge-

De verwoeste villa van de zwager van ex-president Ben Ali, Belhassen Trabelsi, in Gammarth is een favoriet uitstapje voor Tunesische families.

brande pand met magnifiek uitzicht op zee. Onder onze voeten kraakt het glas. In het zwembad drijven nog wat matrassen en in de garage staat een uitgebrande auto. Een oude man trekt met een tang de elektriciteitsdraden uit de muur. Zelfs de beplanting in de tuin is uitgegraven. Ook wij fotograferen elkaar op het zwartgeblakerde dakterras.

Weerzien

Het weerzien na de revolutie met Mohammed de tuinman en madame Sonja, de werkster, is roerend en voor ons ook heel verhelderend. Ook tijdens een revolutie dragen de zwakste schouders kennelijk de zwaarste lasten. Sonja is tijdens de plunderingen haar oudste zoon drie dagen kwijt geweest. Sonja kan haar tranen nauwelijks bedwingen. In de voorstad waar Mohammed woont, is zwaar gevochten. Mohammed rent salvo's afvurend door de tuin en imiteert de duikvlucht van een schietende helikopter. Hij verontschuldigt zich voor het feit dat hij de beloofde margrieten en geraniums niet bij zich heeft. Maar hij is erg trots: 'Wij zijn nu een democratisch land, monsieur Gérard, en wij kunnen nu over politiek praten.' Sindsdien besteden wij bijna de helft van elke werkdag in de tuin aan de politieke en economische toekomst van Tunesië.

Mijn eerdere sombere gedachten over het mogelijke (islamistische) stemgedrag van Mohammed lijken voorbarig te zijn geweest. Als we praten over de islamisten verzekert hij me dat Tunesië geen Iran is. Met de hand op de buik beeldt hij een lange baard uit, kijkt daarbij heel donker, maakt grommende geluiden en roept dan 'Pourquoi? Dat is toch allemaal niet nodig? We zijn allemaal mensen; moslims, christenen, joden!'

Madame Sonja is minder politiek betrokken. Als kostwinner van een gezin haalt zij haar schouders op als ik haar vraag hoe zij over de revolutie denkt en wijst naar haar maag. Eten is belangrijker dan vrijheid. Met de groentela van mijn koelkast legt ze me uit hoe de hoofdmaaltijd van haar gezin eruit ziet. Wat couscous of macaroni met wat groenten (ze pakt twee stengels bosui en een venkelknol) en brood. Geen vlees of vis? Ja, eenmaal in de maand een stukje. O ja, de

'Ik ben al 35 jaar en binnenkort mag ik voor het eerst écht gaan stemmen'

twee jongsten krijgen elke dag een liter melk (melk, brood, suiker en maisolie worden gesubsidieerd). Tunesië is de vierde olijfolieproducent van de wereld, maar Sonja kan het niet betalen. Ter plaatse geneer ik me voor de inhoud van mijn koelkast. Gezinnen zoals van Sonja geven ongeveer 80% van het inkomen uit aan voedsel.

Voorrecht

Twee maanden na de revolutie merk ik dat het hele gebeuren diepe indruk op me heeft gemaakt. Zo had ik verwacht dat het arme deel van de bevolking zich vooral druk zou maken over werk en voedselprijzen. Dat doen ze natuurlijk ook wel, maar de meesten, zoals ook Mohammed, maken zich eerst vooral boos over de corruptie en het gebrek aan politieke vrijheid, daarna praten ze pas over werk en eten. Ooit, ik zal het maar bekennen, ben ik eens niet gaan stemmen omdat het slecht weer was en ik 'geen tijd' had. Maar als Mohammed de satellietreparateur, een werkeloze ingenieur, mij zegt: 'Monsieur, ik ben al 35 en binnenkort mag ik voor het eerst écht gaan stemmen', krijg ik kippenvel. Regelmatig krijg ik een brok in mijn keel als ik de verhalen hoor over de persoonlijke risico's die gewone burgers hebben gelopen om de rechten te verkrijgen die voor mij heel normaal zijn. Ik geloof dat ik nu pas begin te beseffen wat vrijheid van meningsuiting, kansen krijgen en stemrecht uitoefenen echt betekenen. Wij zijn tijdens de revolutie nooit in het heetst van de strijd geweest, net als de meeste Tunesiërs trouwens, maar de gedeelde ervaringen in januari hebben toch een emotionele band met de mensen hier geschapen. Die band is er misschien wel van twee kanten; zeker de eerste weken wilden mensen direct weten of je tijdens de revolutie was gebleven of geëvacueerd. 'Gebleven meneer', en vervolgens schudden ze je hand.

De politieke situatie in Tunesië is chaotisch, de economie heeft een zware klap gehad (er komen nauwelijks nog toeristen, alleen Chinezen; die doen niet aan negatieve reisadviezen), de voedselprijzen blijven stijgen. Het land wordt nauwelijks bestuurd, een echte gekozen regering laat nog zeker een jaar op zich wachten. Maar op straat voel je de opluchting, alsof een zware last van de schouders is gevallen, écht alsof Tunesië collectief vrijer adem haalt. Het is een voorrecht om dit te mogen meemaken. •